

نوآم چامسکی و انقلاب زبانشناسی

رضا نیلی پور. تهران: دانتزه، ۱۳۸۹. چاپ دوم، ۱۸۰ صفحه.

۱. بررسی شکلی

کتاب خوب و روان نوشته شده است. به‌ویژه اینکه چنین کتاب‌هایی دارای مخاطب عام هستند و هدف آن است که خواننده کتاب، مطالبی را که بیشتر از نوع اطلاعات عمومی و غیرتخصصی است درباره شخص یا موضوعی بیاموزد. البته از نظر رعایت قواعد ویرایش و نگارش بر کتاب خرده‌هایی می‌توان گرفت:

- پاراگراف نخست ذیل عناوین نباید دارای تورفتگی باشد.

- نیم‌فاصله‌ها به‌صورت یک‌دست در سراسر کتاب رعایت نشده است: «آزادی خواهانه» و «لا به لای» (ص ۱۲)، «نقل قول‌های» (ص ۱۳)، «بهره مند» (ص ۲۵)، «دل مشغولی‌های» (ص ۴۷)، «استاد یار» (ص ۵۵)، «پر نفوذ» (ص ۶۱)، و

- برخی از علائم سجاوندی خط انگلیسی در متن فارسی به‌کار رفته است: «» (در صفحه ۱۴)، استفاده از گیومه انگلیسی در متن فارسی و

به نظر می‌رسد، با توجه به مخاطب عام کتاب، طرح جلد، فونت و قطع کتاب به‌صورت مناسبی برگزیده شده است؛ رنگ جلد کتاب و عکسی که روی آن قرار گرفته است به همراه عبارت «انقلاب زبانشناسی» در زیر عنوان نام «نوآم چامسکی»، دارای جذابیت‌های خاص خود است. حجم مطالب هر صفحه کتاب، فاصله خط‌ها و اندازه فونت آن هم به اندازه کافی خواننده‌پسند است. در این اثر، پیش‌گفتار، بیان صریح هدف، فهرست تفصیلی مطالب، تصویر و فهرست اعلام و منابع وجود دارد.

همان‌گونه‌که اشاره شد، این کتاب برای مخاطب عام و حتی می‌توانیم بگوییم غیردانشگاهی نوشته شده است. بنابراین نمی‌توان آن را ضرورتاً به‌عنوان کتاب درسی معرفی کرد، و بهترین استفاده آن، این است که در کنار کتاب اصلی برای درس‌هایی چون مقدمات زبان‌شناسی یا روان‌شناسی معرفی شود. این کتاب همچنین برای آگاهی بیشتر دانشجوی علاقه‌مند به برخی از جنبه‌های شخصی زندگی چامسکی یا رویدادهای غیرفنی مربوط به اندیشه‌های او نیز می‌تواند سودمند باشد.

۲. بررسی محتوایی

کتاب برای معرفی چامسکی و اندیشه‌های زبان‌شناسی و سیاسی او به مخاطب عام و شناخت اثرگذاری اندیشه‌های او بر حوزه روان‌شناسی، کارآمد به نظر می‌رسد. اصطلاحات تخصصی به‌کارگرفته‌شده در این کتاب با آنهایی که در نوشتگان زبان‌شناسی در زبان فارسی به‌کار می‌رود، هماهنگ است. از موارد ابهامی که در این زمینه در کتاب وجود دارد، استفاده از اصطلاح «تجزیه گفتمان» در صفحه ۵۲ است که مشخص نیست آیا نویسنده آنها را به‌عنوان برابر اصطلاح انگلیسی «discourse analysis» به‌کار برده است یا اصطلاح دیگری. در صورتی که منظور نویسنده از «تجزیه گفتمان» همین اصطلاح انگلیسی باشد، بر او می‌توان خرده گرفت که برابرنهاد جاف‌تاده و پذیرفته‌شده این اصطلاح انگلیسی «تحلیل گفتمان» یا به میزان کمتری «گفتمان‌کاوی» است.

با توجه به هدف کتاب و مخاطب عام آن، طبعی است که از ابزارهای علمی (طرح بحث مقدماتی، جمع‌بندی نهایی، تمرین و آزمون، نمودار، جدول، آمار، مقایسه، تصویر، نقشه و...) چندان در آن استفاده نشده است. البته چند انگاره ساده در کتاب آورده شده که در معرفی اندیشه چامسکی به خواننده کتاب، کارآمد است.

عنوان کتاب *نوآم چامسکی و انقلاب زبان‌شناسی* است. می‌توان گفت که با خواندن این کتاب، مخاطب عام هم چامسکی را می‌شناسد و هم اثر انقلابی اندیشه‌هایش را بر حوزه زبان‌شناسی. بنابراین محتوی کتاب با عنوان آن به‌اندازه کافی سازگاری دارد. همچنین آنچه در فهرست کتاب آمده است در متن کتاب هم دیده می‌شود و به‌استثنای یکی دو فصل که حجم بیشتری را به خود اختصاص داده است، بقیه فصل‌های کتاب از حجمی تقریباً برابر برخوردار است.

با توجه به آنکه در فهرست منابع کتاب فقط مشخصات سه کتاب آمده است، و در فهرست منابع فارسی کتاب هم تنها مشخصات ۱۲ کتاب آمده است، می‌توان گفت، نویسنده آنچنان که انتظار می‌رود از منابع موجود بهره نرفته است، به‌ویژه اینکه حجم انبوهی از مطالب به‌صورت‌های مختلف درباره چامسکی و اندیشه‌هایش تولید شده است. جدیدترین آثاری که در فهرست منابع فارسی و انگلیسی کتاب دیده می‌شود به ترتیب مربوط به سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۹۹۹ است. به‌بیانی دیگر، درباره نوآم چامسکی و اندیشه‌های او کتاب‌ها و مقاله‌های بسیاری نوشته شده و همواره در حال نوشته شدن است. اما با توجه به‌شمار منابعی که در کتاب‌نامه آمده است می‌توان گفت، نویسنده از منابع موجود در زمینه موضوع کتاب استفاده بهینه نکرده است، به‌ویژه از منابع بسیار زیادی که در این زمینه به زبان انگلیسی وجود دارد.

درکل می‌توان گفت، کتاب از انسجام کافی برخوردار است و فصل‌های یازده‌گانه آن به‌گونه‌ای تنظیم شده است که هم سیر زندگی شخصی چامسکی در آن دیده و شناخته شود، و هم سیر اندیشه‌های او در حوزه زبان‌شناسی فهمیده شود. نویسنده کتاب همچنین تلاش کرده است تأثیرگذاری افراد و مکاتب دیگر بر چامسکی از سویی، و تأثیر چامسکی بر حوزه‌های دیگر دانش چون روان‌شناسی رفتارگرا در کتاب نشان داده شود. با توجه به ماهیت کتاب، بسیاری از حرف‌هایی که در آن زده شده است کلی و نقل‌شده از چند منبع مشخص است، و به فراخور مطلب، ارجاعات لازم در متن داده شده است. کتاب به‌هرحال به‌گونه‌ای نوشته شده است که خواننده تحت تأثیر شخصیت و آثار چامسکی قرار گیرد.

۳. ارزشیابی کلی و پیشنهادها

کتاب حاضر متناسب با درس یا مقطع دانشگاهی خاصی نیست ولی ممکن است برای تدریس در درس مقدمات زبان‌شناسی و دروس مقدماتی روان‌شناسی در مقطع کارشناسی به‌عنوان منبع فرعی به دانشجویان پیشنهاد شود. علاوه‌براین، برای بخشی از جامعه کتابخوان ایرانی دارای جذابیت‌هایی است. اما به‌نظر می‌رسد، گستردگی اندیشه‌های چامسکی در حوزه‌هایی چون زبان‌شناسی و روان‌شناسی و حتی مباحث سیاسی، منطق و ریاضی در حدی است که بهتر است چامسکی و اثرگذاری او در هر یک از این زمینه‌ها به‌صورتی جداگانه بررسی و موضوع کتابی قرار گیرد.